

บทที่ 2

พัฒนาการของโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชนหมู่บ้าน

ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาทั้งหมด ตั้งอยู่ตามแนวชายฝั่งทะเล บริเวณอ่าวสีเกาทอนบนซึ่งถูกโอบล้อมด้วยแนวป่าชายเลน ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนมีความผูกพันกับการใช้ทรัพยากรชายฝั่งและมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์อย่างมีพลวัต ซึ่งการศึกษาในบทนี้ได้ให้ความสำคัญกับการอธิบายถึงลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการขยายตัวของอำนาจรัฐและกระแสทุน โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนแรกเป็นการอธิบายถึงวิวัฒนาการของชุมชนชายฝั่งนับตั้งแต่มีการตั้งถิ่นฐานจนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2528 ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การอธิบายลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดังกล่าว ซึ่งเป็นส่วนที่สองและสามตามลำดับ ดังนี้

วิวัฒนาการของชุมชนชายฝั่ง

ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งและการเป็นอ่าวที่สงบ ปลอดภัยจากคลื่นลมได้ส่งผลให้ชาวมุสลิมที่อพยพมาจากประเทศปีนัง ลังกาวีและทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย เลือกลงเป็นที่ตั้งถิ่นฐานเมื่อประมาณ 200 ปีที่ผ่านมา ในระยะแรกชาวบ้านในบริเวณนี้ประกอบอาชีพประมง โดยใช้เรือแจว เรือใบ และเครื่องมือประมงที่ทำขึ้นเองเช่น เบ็ด ไช ฉมวก (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 3) สัตว์น้ำที่จับได้ส่วนใหญ่ถูกใช้เพื่อการบริโภค ที่เหลือจะถูกนำไปแปรรูปเป็นปลาเค็ม ปลาแห้งและปลาหย่างเพื่อนำไปแลกข้าวสารและของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวันจากชุมชนเกษตรซึ่งถือเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ของชุมชนภาคใต้ทั่วไป จวบจนกระทั่งถึงปลายรัชกาลที่ 6 จึงมีชาวจีนจากปีนังเข้ามาอยู่ที่บ้านแหลมไทรและทำธุรกิจส่งออกเปลือกไม้แสมและโกงกางโดยได้จ้างชาวบ้านกะทะเปลือกไม้เพื่อบรรทุกไปขายที่ปีนัง และด้วยความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำในบริเวณนั้นทำให้มีนายทุนบางคนจ้างชาวบ้านทำโป๊ะปลาและจับปลาในโป๊ะมาทำปลาแห้ง ชาวบ้านเกือบทั้งหมดจึงได้หันมาทำงานรับจ้างโดยได้รับค่าตอบแทนในรูปของเงินตราซึ่งสามารถให้แลกซื้อสินค้าที่จำเป็นเช่น ข้าวสาร เสื้อผ้า ตลอดจน

ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ จากนายทุนที่ได้บรรทุกสินค้าเหล่านี้กลับมาจากปิ่นัง ทำให้ชาวบ้านมีความสะดวกสบายมากขึ้น (สมาคมหยาดฝน, 2536)

สภาวะดังกล่าว นอกจากจะส่งผลให้วิถีชีวิตของชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการเป็นชาวประมงอิสระมาสู่การเป็นแรงงานรับจ้างแล้ว ยังส่งผลให้เงื่อนไข ความจำเป็นในการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆ เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าที่ชุมชนไม่สามารถผลิตได้ลดความสำคัญลง จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 กิจการของคนจีนบริเวณแหลมไทรจึงหยุดชะงักลงเพราะปิ่นังถูกญี่ปุ่นยึดครอง ทำให้ไม่สามารถส่งสินค้าไปขายได้ทำให้ชาวบ้านเวมบ้านแหลมไทร บ้านทุ่งทอง บ้านแหลมมะขาม และบ้านบางคางควา มีความเป็นอยู่อย่างยากลำบาก, สินค้าอาหารขาดแคลน (สมาคมหยาดฝน, อ้างแล้ว) ทำให้ชาวบ้านจำเป็นต้องกลับไปมีวิถีชีวิตแบบเดิมคือ มีการทำประมงและเครื่องจักสานต่าง ๆ เพื่อใช้ในครัวเรือนและนำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันที่ชุมชนไม่สามารถผลิตได้ จากชุมชนเกษตรอีกครั้ง

หลังจากที่สงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง วิถีชีวิตของชุมชนชายฝั่งได้ผันกลับไปสู่การเป็นแรงงานรับจ้างอีกครั้ง โดยในช่วงนี้รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ.2484 ที่เปิดโอกาสให้เอกชนสัมปทานทำไม้ในป่าชายเลนได้ ทำให้มีนักลงทุนท้องถิ่นและจากกรุงเทพฯ มาสัมปทานป่าชายเลนบริเวณอ่าวสิเกา และได้ตั้งโรงงานเผาถ่าน (ชาวบ้านเรียก “หลุมถ่าน” หรือ “โรงถ่าน”) ขึ้นกระจายอยู่ตามแนวชายฝั่งทั่วไป โดยได้จ้างชาวบ้านทำการตัดไม้ แยกไม้ ป้อนโรงงาน และแยกถ่านลงเรือเพื่อนำไปขายที่ปิ่นังและสิงคโปร์ ทำให้มีชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมจากพื้นที่และหรือจังหวัดใกล้เคียงอพยพเข้ามาทำงานในชุมชนแห่งนี้เป็นจำนวนมาก อันส่งผลให้เกิดการเพิ่มจำนวนประชากรในชุมชนชายฝั่งบริเวณอ่าวสิเกามากขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุของการผลิตถ่านเพื่อการส่งออกในปริมาณที่มากทำให้ป่าชายเลนในเขตสัมปทานเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว การหาไม้ที่ได้ขนาด* เพื่อตัดมาขายโรงงานเผาถ่านทำได้ยากขึ้น ในขณะที่เดียวกับที่การพัฒนาด้านการทำประมงในประเทศไทยโดยใช้เครื่องมือที่มีศักยภาพในการจับสัตว์น้ำเช่น อวนลาก อวนรุน เป็นต้นได้ขยายตัวจากฝั่งอ่าวไทยมาสู่ฝั่งอันดามัน ในช่วงต้นทศวรรษที่ 2510** ประกอบกับรัฐบาลมีการดำเนินนโยบายในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับการทำประมงทะเลโดยเน้นการผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศและส่งออกเป็นสินค้าออก ตลอดจนมีการส่งเสริมอุตสาหกรรมด้านการแปรรูปสัตว์น้ำทำให้วิถีการผลิตของชุมชนชายฝั่งในแถบนี้เริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงมาสู่การทำประมงมากขึ้น แต่ด้วยเหตุที่สภาพทางภูมิศาสตร์ของชายฝั่งทะเลด้านอันดามันมีลักษณะเป็นที่ราบลาดชันมีไหล่ทวีปค่อนข้างแคบ มีความลึกและกระแสน้ำแรง นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้โดยตรง (บุญเลิศ ผาสุก, 2530) ทำให้พื้นที่การทำประมงของชุมชนชายฝั่งในแถบนี้มีน้อย

*ระบบการสัมปทานป่าในยุคแรก (ก่อน พ.ศ.2511)ใช้การกำหนด"ขนาดของไม้" ในการตัดฟัน ต่อมาจึงได้ปรับปรุงระบบสัมปทานมาสู่การให้สัมปทานเป็นรอบ รอบละ 15 ปี โดยกำหนดให้แบ่งพื้นที่ป่าสัมปทานออกเป็น 15 แปลง ตัดไม้ออกทั้งหมดปีละ 1 แปลง แล้วปลูกทดแทนทันที ปีต่อมาก็ตัดแปลงใหม่อีก 1 แปลงแล้วปลูกทดแทนไปจนครบ 15 ปีปัจจุบันได้อนุญาตให้มีการสัมปทานป่าชายเลนไปแล้ว 2 รอบ คือระหว่างปี พ.ศ.2511-2532 และ ระหว่าง พ.ศ.2529-2534 ป่าชายเลนสัมปทานเสื่อมโทรมลงเป็นอันมาก ทำให้แรงงานรับจ้างหลุมถ่านเริ่มหันมาทำประมงมากขึ้น ในขณะที่ปริมาณการผลิตถ่านลดน้อยลง จนกระทั่งปี พ.ศ.2529 กิจกรรมการผลิตถ่านเพื่อการส่งออกจึงต้องยุติลง

**เอกสารการทำสำมะโนประมงทะเลแห่งประเทศไทยของกรมประมงเมื่อปี พ.ศ. 2510 ได้แสดงให้เห็นลักษณะของการทำประมงในฝั่งอันดามันว่าเป็นการทำเพื่อการบริโภคเป็นหลัก ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากสัดส่วนของจำนวนครีวเรือที่ทำประมงแบบธุรกิจ เทียบกับครีวเรือที่ทำประมงแบบยังชีพเท่ากับ 1 : 34 และในจำนวนครีวเรือที่ทำประมงในฝั่งอันดามันทั้งหมด มีครีวเรือที่ประกอบกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ ควบคู่กับการทำประมงถึงร้อยละ 71.28 สำหรับเครื่องมือที่นิยมใช้ ได้แก่ อวนดำ อวนลอยปลาอินทรี อวนลอยกุ้ง แร้วปู โพงพาง และเบ็ดราว ในขณะที่มีการใช้เครื่องมือประเภทอวนลากเพียง 66 ครีวเรือ (ร้อยละ 5.78 ของประเทศ)

(เมื่อเทียบกับฝั่งอ่าวไทย) อันส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวประมงพื้นบ้านและประมงพาณิชย์อยู่เสมอ

สำหรับวิถีการผลิตของชุมชนในแถบนี้ มีลักษณะผสมผสานระหว่างอาชีพต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ การรับจ้างหลุมถ่าน, การทำประมงพื้นบ้าน และการทำการเกษตรทำนา และสวนยาง เป็นต้น) โดยหมู่บ้านแต่ละแห่งจะให้ความสำคัญในระดับที่แตกต่างกันตามลักษณะทางภูมิศาสตร์, ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้าน และการได้รับการเกื้อหนุนจากภายนอก แต่ไม่ว่าด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตาม ชาวบ้านในชุมชนแถบนี้ต่างเรียนรู้ถึงการดำรงชีวิตกับท้องทะเลไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ “ทิศทางลม” และช่วงของการเกิด “น้ำขึ้น-น้ำลง” เพราะเบื้องหลังขององค์ความรู้เหล่านั้น คือ ห่วงโซ่อาหารอีกชุดหนึ่งที่จะหล่อเลี้ยงและจัดระเบียบชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น กล่าวคือ ในช่วง “ลมว่าว” คือลมที่พัดมาจากทิศตะวันออก ซึ่งจะอยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายน-เมษายน ท้องทะเลจะสงบ-น้ำใสชาวบ้านสามารถออกหากินได้ตลอดเวลา แต่ที่นิยมทำกันมากได้แก่การทำไซหมึก (ปลายเดือน 10 วางไซหมึกดอง, เดือน 12 วางไซหมึกหอม), การตกปลา, วางไซปลาเก๋า การทำอวนปลาต่าง ๆ และอวนปู เป็นต้น ส่วนช่วง “มรสุม” หรือลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งอยู่ระหว่างเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ท้องทะเลจะมีคลื่นลมแรง น้ำจะขุ่น-ปลาจะขึ้น ชาวบ้านไม่สามารถออกหากินได้ทุกวัน ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะทำอวนกุ้ง, อวนปู, อวนปลาทรายและทำโพงพวงเป็นหลัก นอกจากนี้การดำเนินชีวิตของชาวบ้านในแต่ละวันยังขึ้นอยู่กับช่วงของ “น้ำขึ้น-น้ำลง” หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “น้ำเดิน-น้ำตาย” กล่าวคือ ชาวบ้านต้องเรียนรู้ถึงช่วงเวลาที่น้ำจะขึ้นสูงสุดและลงต่ำสุดของแต่ละวัน ทั้งนี้เพื่อออกไปจมน้ำและหรือวางอวนทิ้งไว้ก่อนที่จะไปประกอบภารกิจอื่น ๆ โดยในช่วงน้ำขึ้น (ระหว่าง 14-5 ค่ำ) ชาวบ้านจะออกไปตกปูดำ, วางอวนปู และจะมีการร่อนอวน (หรือทำอวนร่อน) เป็นต้น ในขณะที่ช่วงน้ำลง (ระหว่าง 5-12 ค่ำ) ชาวบ้านจะไปจมน้ำปลาเก๋า เป็นต้น และในช่วงที่น้ำกำลังขึ้นถึงช่วงที่น้ำขึ้นสูงสุด คือ ระหว่าง 12-3 ค่ำ ชาวบ้านที่รับจ้างหลุมถ่านจะออกไปฟันไม้ซึ่งเฉลี่ยแล้วชาวบ้านสามารถฟันไม้ส่งโรงถ่านได้ 14-15 วันต่อเดือน

ด้วยตารางชีวิตที่ธรรมชาติได้กำหนดไว้ดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านที่มีอาชีพรับจ้างหลุมถ่านซึ่งถือเป็นกลุ่มคนที่ยากจนที่สุดสามารถทำประมงด้วยเครื่องมือที่สามารถประกอบขึ้นเองเช่น เบ็ด, ลอบ, ไซ เป็นต้นได้ ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านที่ทำนา, สวนยางพาราหรือทำสวนผลไม้ ก็สามารถทำประมงได้เช่นกัน

ลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนหมู่บ้าน

แม้ว่าชุมชนหมู่บ้านในกรณีศึกษาทั้งหมดจะตั้งอยู่บริเวณอ่าวสีกา และมีวิวัฒนาการของชุมชนร่วมกัน แต่ด้วยเหตุของความแตกต่างในรายละเอียดเช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์, ช่วงเวลาของการตั้งถิ่นฐานและกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาในบริเวณที่เป็นอาณาเขตของหมู่บ้านเป็นต้น ทำให้โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในหมู่บ้านแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันดังนี้

1. บ้านแหลมมะขาม เป็นหมู่บ้านบนเกาะซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 457 ไร่ โดยในช่วงตอนกลางของเกาะมีลักษณะเป็น “ควน” (หมายถึง เนิน) และค่อย ๆ ลาดลงสู่ชายฝั่งโดยทางทิศตะวันออกของเกาะมีบริเวณที่เป็นที่ราบสามารถใช้เป็นพื้นที่ในการเพาะปลูกได้ ทำให้มีชาวบ้านจากแหลมไทรและบ้านทุ่งทอง อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ก่อนสงครามโลก ครั้งที่ 2 เพื่อทำนา, ทำสวน, ทำประมงและบางส่วนไปรับจ้างกะเทาะเปลือกไม้ที่แหลมไทร นอกจากนี้ ยังมีการนำ “ปลา” ไปแลกข้าว, พุเรียน, หมากพลูและหัวมัน กับชุมชนบนฝั่งซึ่งได้แก่บริเวณตำบลเขาไม้แก้ว, ตำบลเขาวิเศษ และตำบลทับเที่ยง (คือบริเวณตัวเมืองตรังในปัจจุบัน-ผู้วิจัย) เป็นต้น

หลังจากที่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงและรัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ.2484 ที่เปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาสัมปทานทำไม้ จึงได้มีนายทุนชาวจีนจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี เข้าหุ้นกับนายทุนท้องถิ่นเพื่อขอสัมปทานทำไม้ในป่าชายเลนบริเวณอ่าวสีกาและบางส่วนของจังหวัดกระบี่ และได้ตั้งโรงงานเผาถ่านเพื่อส่งถ่านไปขายที่ปีนังและสิงคโปร์ขึ้น 2 โรง ในเกาะแหลมมะขาม (พ.ศ.2486) อันส่งผลให้วิถีการผลิตและการดำรงอยู่ของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือชาวบ้านเริ่มทยอยกันเลิกนำสินค้าไปแลกเปลี่ยนกับชุมชนบนฝั่ง ทั้งนี้เพราะเริ่มมีการเปลี่ยนอาชีพไปสู่การรับจ้างหลุมถ่านมากขึ้น

ในอดีตบ้านแหลมไทร และบ้านทุ่งทอง สังกัดอยู่ในหน่วยการปกครองเดียวกัน คือ หมู่ที่ 3 ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีกา จังหวัดตรัง โดยใช้ชื่อว่า “บ้านทุ่งแหลมไทร” จนกระทั่งปี พ.ศ. 2534 จึงมีการแยกหมู่บ้านออกเป็น 2 หน่วยการปกครอง

สำหรับคนที่ยังทำประมงอยู่ก็จะขายปลาให้กับลูกจ้างหลุมถ่านที่อพยพเข้ามาจากภายนอกซึ่งมีจำนวนมาก ประกอบกับการที่เจ้าของหลุมถ่านได้บรรทุกสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันต่าง ๆ (เช่น ข้าวสาร เครื่องนุ่งห่ม กาแฟ บุหรี่ และของใช้ในครัวเรือน เป็นต้น) จากปีนังและสิงคโปร์กลับมาขาย ทำให้ชาวบ้านสามารถซื้อหาสินค้าเหล่านี้ได้โดยสะดวกดังนั้น ความจำเป็นในเรื่องการติดต่อกับชุมชนบนฝั่งจึงลดความสำคัญลง

การอพยพเข้ามาของแรงงานรับจ้าง ได้ส่งผลให้หมู่บ้านขยายตัวโดยมีการตั้งบ้านเรือนในลักษณะกระจายอยู่ตามแนวชายฝั่ง และบางส่วนของเกาะบางค้างคาว แต่ด้วยเหตุที่มีการตั้งโรงงานเผาถ่าน (พ.ศ. 2486), ร้านค้า และแพปลา (พ.ศ. 2512) ในบริเวณที่เป็นแหล่งชุมชนเดิมคือบริเวณฝั่งตะวันออกของเกาะแหลมมะขาม ทำให้พื้นที่ในบริเวณนี้มีลักษณะเป็นชุมชนศูนย์กลางซึ่งเอื้ออำนวยต่อการปะทะสังสรรค์ทางสังคม โดยสามารถจำแนกกลุ่มคนในชุมชนแห่งนี้ ออกได้เป็น 3 กลุ่มคือ นายทุนชาวจีน (เจ้าของหลุมถ่าน, กิจการร้านค้าและเจ้าของแพปลา), ชาวบ้านรุ่นบุกเบิก และแรงงานรับจ้างที่อพยพเข้ามาหลังจากที่มีการตั้งโรงงานเผาถ่าน ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับที่แตกต่างกันจากสูงไปต่ำ ตามลำดับ

ในด้านวิถีการผลิตของชุมชนนั้น กล่าวได้ว่ามีลักษณะผสมผสานระหว่าง การทำนาทำสวน, การรับจ้างหลุมถ่าน และการทำประมง โดยมีลักษณะของความสัมพันธ์ในชุมชนแบบพึ่งพาอาศัยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระหว่างชาวบ้านซึ่งเป็นชาวไทยมุสลิมกับนายทุนชาวจีน ดังจะเห็นได้จากคำบอกเล่าของโต๊ะอิหม่าม (ผู้นำในศาสนาอิสลาม) ในชุมชนแห่งนี้ที่ว่า

...เมื่อ 40-50 ปีก่อน การเป็นอยู่ระหว่างหมู่ไทย หมู่จีนซึ่งเข้าไปตั้งบ้านเรือนค้าขายทำโรงถ่าน แพปลาในหมู่บ้านหมู่แขกยังอยู่กันแบบพี่น้อง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกันดี... หมู่แขกบางคนซื้อสินค้าจากร้านชำตลอดปี จนไม่มีปัญญาใช้คืนแล้ว เจ้าแก่ยอมยกให้เป็นหนี้สูญ ปีหนึ่งก็ยกเสียทีหนึ่ง แล้วเริ่มนับซื้อเชื่อกันใหม่ในปีรุ่งขึ้น...

(อ้างในสมเจตนา มุณีโมไนย, 2532)

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากความแตกต่างในด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ตลอดจนรูปแบบของความสัมพันธ์ระบบของการซื้อซื้อสินค้าและค่าจ้างแรงงานแล้ว สามารถกล่าวได้ว่า รูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน ("หมู่มาก") และนายทุนท้องถิ่น ("หมู่น้อย") ตามที่ได้ระบุดังกล่าวไปนั้น มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่มีมิติของการเอาเปรียบแฝงอยู่ กล่าวคือ ในขณะที่การเปิดโอกาสให้ชาวบ้านซื้อซื้อสินค้าและมีการยกให้เป็นหนี้สูญซึ่งส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกเป็นบุญคุณที่ต้องตอบแทน*นั้น ในอีกด้านหนึ่งนายทุนได้ใช้ประโยชน์จากความรู้สึกดังกล่าวเพื่อสกัดกั้นผลประโยชน์จากประชาชน ทั้งที่อยู่ในรูปของการกำหนดราคาสินค้า โดยบวกค่าบริการ (นำสินค้าเข้ามาขาย) ในอัตราที่สูงและหรือจ่ายค่าตอบแทนหรือค่าจ้างแรงงานในอัตราที่ต่ำ โดยชาวบ้านไม่รู้สึกถูกเอาเปรียบเชิงเปรียบเทียบแต่อย่างใด

อนึ่ง ความไม่รู้สึกถูกเอาเปรียบเชิงเปรียบเทียบของชาวบ้าน นอกจากจะถูกบดบังโดยเงื่อนไขของความ "เป็นบุญคุณที่ต้องตอบแทน" แล้วในอีกด้านหนึ่งยังเป็นผลโดยตรงจากความจำเป็นของชาวบ้านที่ต้องพึ่งพาโรงงาน ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ และการ

*พิชาย รัตนดิลล ฌ ภูเก็ท (2533) อ้างถึง กาญจนา แก้วเทพ ที่ กาญจนา แก้วเทพ (2527) ได้อธิบายถึงระบบอุปถัมภ์ไว้อย่างน่าสนใจว่าเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่แลกเปลี่ยนอย่างไม่เท่าเทียมกันระหว่างสองกลุ่ม และเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อกัน (unreciprocal) กล่าวคือสิ่งที่เจ้านายมอบให้เป็นการคุ้มครองมีลักษณะ "ประทานมาด้วยความกรุณา" แต่สิ่งที่ลูกน้องเสนอให้มีลักษณะเป็นการ "ตอบแทนบุญคุณ" ในการดำรงรักษา ระบบนี้มีการสร้างอุดมการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าระบบอุปถัมภ์เป็นไปโดยธรรมชาติ เมื่อสังคมพัฒนาระบบใหม่ที่เน้นการแข่งขันมากกว่าอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของเจ้านาย ระบบอุปถัมภ์สมัยใหม่ก็ได้มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับหลักการแข่งขัน โดยเจ้านายใช้กลไก 2 อย่างคือ (1) สร้างความรู้สึกให้เกิดในหมู่น้อยว่าตนเองได้รับความกรุณาหรือโปรดปรานเป็นพิเศษ (2) จัดลำดับชั้นของอภิสิทธิ์ (hierarchy of privilege) ในลักษณะการแลกเปลี่ยน คือถ้าใครซื้อสัตย์มาก ก็จะได้รับรางวัลตอบแทนมาก

ข้อหาสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันประกอบกับการที่ชาวบ้านในแหลมมะขามเกือบทั้งหมด ยึดมั่นในหลักศาสนาอิสลาม ซึ่งมีหลักคำสอนในตอนหนึ่งว่า “...การงานใด ๆ ก็ตามจะต้องขึ้นอยู่กับเจตนา ถ้าเรามีเจตนาดี...ผลดีย่อมเกิดขึ้น” (หะสัน หมัดหมาน, 2536) ทำให้ชาวบ้านที่ยึดมั่นในหลักศาสนาส่วนใหญ่ มีทัศนคติทางบวกต่อพฤติกรรม และ/หรือการกระทำของนายทุนท้องถิ่นมากขึ้น

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านด้วยกันเองนั้น มีลักษณะที่ไม่แตกต่างจากความสัมพันธ์ของชาวบ้านในภาคใต้ทั่วไป คือ เน้นการรวมหมู่ช่วยเหลือพึ่งพากัน เพราะเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ห่างไกลและมีเส้นทางการคมนาคมที่ไม่สะดวก ทำให้ไม่ได้รับการบริการจากหน่วยงานของรัฐทั้งในด้านการผลิต, การป้องกันหมู่บ้าน และการให้สวัสดิการทางด้านการรักษาพยาบาล อันส่งผลให้ระบบเครือข่ายที่ดำรงอยู่ในชุมชนกลายเป็นระบบที่มีความสำคัญและด้วยเหตุที่หมู่บ้านในบริเวณนี้เคยเป็นทางผ่านของโจรสลัดที่เดินทางมาจากจังหวัดสตูล, ตรัง, กระบี่ ตลอดจนบริเวณที่เป็นที่ตั้งของบ้านบางค้างคาว (ซึ่งอยู่ติดกับบ้านแหลมมะขาม ถัดเข้าไปในแผ่นดินใหญ่) ยังเป็นที่หลบซ่อนของโจรสลัด ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้จำเป็นต้องผูกพันตนเองเข้ากับโครงสร้างอำนาจของท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะซ้อนทับกันระหว่างความเป็นส่วนหนึ่ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ของกลไก รัฐและการเป็นสายใจ อันเป็นโครงสร้างที่เกิดขึ้นและได้รับการผลิตซ้ำมาตั้งแต่สมัย
ของพระยารัชฎาประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊)*

การดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ทางอำนาจแบบอุปถัมภ์, ระบบเครือญาติ และ
ความสัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นดังกล่าวไปเริ่มมีความซับซ้อนมากขึ้นเมื่อนายทุน
ท้องถิ่นชาวจีนได้เข้ามาตั้งแพเพื่อรับซื้อปลาจากชาวบ้าน (พ.ศ.2512) และได้สร้างแรงจูงใจ
เพื่อให้ชาวบ้านเปลี่ยนอาชีพมาทำประมงมากขึ้น (ระยะนั้นมีชาวบ้านประกอบอาชีพประมง
น้อยมาก) ด้วยการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านกู้ยืมเงินเพื่อใช้ซื้อเรือ, เครื่องยนต์และเครื่องมือจับ
ปลา โดยชาวบ้านที่เปลี่ยนอาชีพมาสู่การทำประมงเป็นอาชีพหลักในระยะแรก ได้แก่
ชาวบ้านที่ค่อนข้างมีฐานะพอที่จะลงทุน และ/ หรือ พอที่จะกู้ยืมเงินจากแพปลาได้ สำหรับ
เครื่องมือประมงที่ใช้ได้แก่ อวนรุนเป็นของชาวบ้านมีประมาณ 10 ลำ นอกจากนั้นเป็นของเจ้า
ของแพปลาและ/หรือคนนอกที่เข้ามาทำประมงในบริเวณอ่าวแห่งนี้) โพงพาง, เบ๊ะ และการ

*โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นจากค่านิยมของคนในท้องถิ่น
ภาคใต้ที่นิยมคนที่มีลักษณะเป็น "คนใหญ่", "คนยาว" คือมีพวกพ้อมมาก, มีใจนักเลง, ชอบ
ช่วยเหลือผู้อื่น, กล้าสู้กับคนที่ไม่ชอบธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่กล้าสู้กับอำนาจรัฐ เช่น
โจรรุ่ง ดอนทราย และ โจรดำ หัวแพร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดตรังซึ่งถือเป็นชุมโจรมา
ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ดูรายละเอียดในครุณี แก้วม่วง, 2526, น.51-54) จนกระทั่งถึง
สมัยพระยารัชฎา ดังที่ท่านได้สรุป "ค่านิยมโจร"ของคนเมืองตรังเพื่อกราบทูลไปยังราชธานี
และได้ปรากฏในหลักฐานเอกสารในจดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ.128 ว่า
"...เจ้าคุณรัชฎา เล่าว่า เมื่อแรกๆที่ท่านเป็นเจ้าเมืองตรังนี้ เป็นธรรมเนียมผู้ชายไปสู่ขอลูก
สาวเขา ฝ่ายบิดามารดาถามก่อนสองข้อคือร่ามโนราห์เป็นหรือไม่ กับขโมยควายเป็นหรือไม่ ถ้า
ไม่เป็นทั้งสองอย่างไม่ยอมยกลูกสาวให้..." ทำให้การเลือกตั้งผู้นำในชุมชน ไม่ว่าจะเลือกกำนัน
หรือผู้ใหญ่บ้าน มักนิยมคนที่มีประวัติในทางโจรมาก่อน เพื่อปกป้องคุ้มครองลูกบ้านได้เมื่อ
เกิดวุ่นวายควายสูญ

สำหรับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่กล่าวถึงในที่นี้หมายถึงตระกูลของกำนัน ตำบล
เขาไม้แก้ว อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ปัจจุบันสมาชิกในตระกูลนอกจากจะยังคงสืบทอด
ตำแหน่งกำนันอยู่แล้ว ยังมีผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัดด้วย

ระเบิดปลา ซึ่งเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณที่มากและมีการใช้กันอย่างแพร่หลายในยุคนั้น ตลอดจนเครื่องมือพื้นบ้านอื่น ๆ เช่น ลอบ เบ็ด ไช เป็นต้น สำหรับสัตว์น้ำที่จับได้ชาวบ้านจะนำขายส่งแพ โดยเจ้าของแพจะหักหนี้จากราคาของสัตว์น้ำที่ชาวบ้านนำมาส่งและมีการกดราคาสินค้า ดังจะเห็นได้จากคำบอกเล่าของผู้นำชาวบ้านที่มีการบันทึกไว้ว่า

....ถ้าเราแข็งข้อไม่ขายปลาให้แพเขาเขาไม่เดือดร้อน เพราะเขามีเรือออกหาปลาเองได้ แต่พวกเราเดือดร้อนเพราะต้องซื้อน้ำมันจากเขาต้องซื้อข้าวสารจากเขา เขามีความรู้ดีกว่าถึงอย่างไรชาวบ้านทั้งหมดบ้านต้องพึ่งพาเขาเขาจึงไม่จำเป็นต้องจ่าย ซื้อปลาให้ราคาต่ำสุด ขายน้ำมัน ขายข้าวสารและอื่น ๆ ต้องขายในราคาสูงสุดเข้าไว้

(สมเจตนา มุณีโมไนย, ไม่ระบุเวลาของการสัมภาษณ์, อ้างแล้ว)

ความรู้สึกถูกเอาเปรียบดังกล่าวได้ก่อตัวขึ้นในสำนึกของชาวบ้านบางส่วน แม้มิได้เป็นไปอย่างชัดเจน แต่ปรากฏการณ์ของท้องทะเลที่ลดความอุดมสมบูรณ์ลงในขณะที่เดียวกันที่มีชาวบ้านที่เป็นแรงงานรับจ้างหลุมถ่าน ได้เปลี่ยนอาชีพมาทำประมงมากขึ้น (ประมาณ พ.ศ.2525) อันส่งผลให้การลดลงของปริมาณสัตว์น้ำอยู่ในภาวะวิกฤติ และเกิดปัญหาความยากจนขึ้นในหมู่บ้านอย่างเด่นชัดได้กลายเป็นประเด็นที่กระตุ้นความรู้สึกดังกล่าวให้ชัดเจนขึ้นในขณะเดียวกันที่มีกลุ่มแกนนำชาวบ้าน ซึ่งได้แก่ ผู้นำศาสนา (โต๊ะอิหม่าม) และผู้อาวุโส ในชุมชน ที่มีการทำปราชญ์ ด้วย เครื่องมือประเภทอวนรุน เริ่มตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการทำประมงด้วยเครื่องมือดังกล่าว ทั้งในส่วนที่เป็นการลดลงของปริมาณสัตว์น้ำและการทำลายเครื่องมือปราชญ์ ๆ ขนาดเล็กของเพื่อนบ้านที่ยากจน ซึ่งล้วนเป็นส่วนหนึ่งในสาเหตุของความยากจน และนำมาซึ่งความขัดแย้ง ทำให้กลุ่มแกนนำชาวบ้านเริ่มจุดชนวนกันเลิกทำประมงด้วยอวนรุน โดยในพร้อมกันนั้นก็มีความพยายามของกลุ่มแกนนำชาวบ้านในการต่อต้านการทำปราชญ์ ด้วยอวนรุนของเจ้าของแพปลาและของบุคคลภายนอกที่เข้ามาทำประมงในอ่าวสิเกาดด้วย ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ล้วนส่งผลให้กลุ่มแกนนำและชาวบ้านทั่วไปเห็นถึงกระบวนการตักตวงทรัพยากรในท้องถิ่นของกลุ่มทุน ตลอดจนผลกระทบที่มีต่อวิถีการผลิตของชาวบ้านได้อย่างเด่นชัดด้วย

ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนฐานของความรู้สึก "เป็นบุญคุณ" จึงได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ตรรกะของความจำเป็นในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ และได้ตกผลึกเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจแบบอุปถัมภ์ที่มีการพึ่งพากันในด้านผลประโยชน์อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งได้กลายเป็นปัญหาระดับชาติที่รัฐบาลได้กำหนดแนวทางแก้ไข ตัวอย่างเช่น ในเรื่องการทำประมงซึ่งมีการออกระเบียบของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ว่าด้วยการปฏิบัติเกี่ยวกับการลดจำนวนเครื่องมืออวนลากและอวนรุนในปี พ.ศ.2523 ทำให้ผู้ที่ทำประมงด้วยเครื่องมือที่ผิดกฎหมายดังกล่าวจำเป็นต้องหาที่พึ่งพา ประกอบกับมีนายทุนท้องถิ่น (อดีตเจ้าของกิจการโรงเลื่อยในเขตอำเภอห้วยยอดและเป็นตระกูลเก่าแก่ของจังหวัดตรัง) เข้ามาซื้อกิจการหลุมถ่านในส่วนที่เป็นของนายทุนชาวจีนที่เป็นคนสุราษฎร์ธานี ในปี พ.ศ.2526 ทำให้กลุ่มผู้นำทางเศรษฐกิจในชุมชนแถบนี้ทั้งหมด (ได้แก่เจ้าของกิจการหลุมถ่าน , เจ้าของแพปลา , เจ้ามือหวนเถื่อนและกลุ่มรังนก*) เข้าไปสร้างความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ด้วยทั้งนี้เพราะนายทุนที่เข้ามาใหม่เป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งสามารถให้ความคุ้มครองและหรือ อำนวยประโยชน์ต่อกิจการของผู้นำเหล่านี้ได้ (วัชรระ ทิพย์ทอง, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2537)

* หมายถึง กลุ่มขโมยรังนกนางแอ่นซึ่งอาชีพที่สำคัญอีกประการหนึ่งของชาวบ้านในชุมชนชายฝั่งทั่วไป สำหรับกรณีบ้านแหลมมะขามไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนว่าเริ่มมีการประกอบอาชีพดังกล่าวเมื่อใด แต่จากการพูดคุยกับกลุ่มชาวบ้านสามารถอนุมานได้ว่า มีการขโมยรังนกมากในช่วงที่ชาวบ้านเริ่มมีการเปลี่ยนอาชีพมาทำประมงเพราะต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากในการซื้อเครื่องมือประมง โดยการทำงานในแต่ละครั้งสามารถทำให้ชาวบ้านมีรายได้ประมาณ 10,000-25,000 บาทต่อคน และเริ่มมีชาวบ้านประมาณ 5-10 คน ได้ยึดการขโมยรังนกเป็นอาชีพนับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2520 โดยส่วนใหญ่มีการทำงานเป็นทีมและมีการสร้างความสัมพันธ์กับผู้มี อิทธิพลในท้องถิ่นเพราะต้องใช้เรือที่มีกำลัง (แรงม้า) สูง ๆ ต้องมีตลาดในการรับซื้อสินค้าและต้องการความคุ้มครอง เพราะเป็นอาชีพที่ผิดกฎหมาย ปัจจุบันมีชาวบ้านที่ประกอบอาชีพดังกล่าวมากขึ้น และได้กลายเป็นแหล่งอบายมุขต่าง ๆ อาทิ ยาเสพติด การพนันและการเที่ยวในสถานเริงรมย์ ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้กับกลุ่มวัยรุ่นในหมู่บ้าน และสร้างความรู้สึกไม่พอใจให้กับชาวบ้านส่วนใหญ่ด้วย

สภาวะของการสานต่อและขยายระดับของความสัมพันธ์ในเครือข่ายอุปถัมภ์ดังกล่าวได้ ส่งผลให้โครงสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชนบ้านแหลมมะขามมีมิติของความแตกต่างทางอำนาจชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของชาวบ้าน กล่าวคือ นอกจากมีผู้นำศาสนาและผู้อาวุโส ซึ่งเป็นผู้นำตามธรรมชาติภายในชุมชนแล้ว ยังก่อให้เกิดผู้นำใหม่มีอำนาจ เพราะเป็นคนของนายทุนเกิดขึ้นอย่างเด่นชัด

สำหรับเรื่องทางการเมืองการปกครองนั้น บ้านแหลมมะขามเพิ่งจะมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และจากการสืบสวนกับผู้อาวุโสในชุมชนสามารถสาวความได้ถึงผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านนับตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 2390 ถึงปี พ.ศ. 2528 ว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 3 คน โดยมีประเด็นที่น่าสนใจว่าผู้นำและ/หรือคณะกรรมการหมู่บ้าน ล้วนประกอบขึ้นจากกลุ่มผู้นำตามธรรมชาติของชุมชน ดังนี้

คณะกรรมการหมู่บ้านชุดที่ 1 (ต้นทศวรรษที่ 2390-2497) ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอีก 2 คน คือ “โกแดง” นายบุญ นวลศรี และนายประมวล หมิ่นโพธิ์ ตามลำดับ โดยผู้ที่ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านคือ “โกแดง” นั้น เป็นชาวจีนภูเก็ทที่เข้ามาทำงานในตำแหน่ง “เอ็นจิเนีย” ในเรือของหลุมถ่าน และด้วยความที่เป็นคนใจดีมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่น ในยามที่ทำโพงพางและได้ปลามาก ก็จะแบ่งปลาให้ชาวบ้าน เหลือจึงนำไปขาย ทำให้ได้รับความนิยมจากชาวบ้าน สำหรับนายบุญ นวลศรี และนายประมวล หมิ่นโพธิ์ นั้น ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเพราะเป็นผู้นำในศาสนาอิสลาม และเป็นคนพุทธที่เข้ามารับจ้างหลุมถ่าน ตามลำดับ ซึ่งต่อมา “โกแดง” ได้มอบอำนาจให้นายบุญ นวลศรี ทำหน้าที่รักษาการแทนผู้ใหญ่บ้านเพราะโกแดงมีความจำเป็นต้องไปประกอบธุรกิจที่อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ประการหนึ่ง ส่วนอีกประการหนึ่งเป็นเพราะความสามารถในการแก้ไขข้อขัดแย้งของนายบุญเอง ทำให้องค์กรการปกครองของชุมชนในระยาะนี้ มีความเป็นเนื้อเดียวกับองค์กรทางศาสนา (เพราะมีผู้นำคนเดียวกัน) ซึ่งถือเป็นองค์กรดั้งเดิมของชุมชน

คณะกรรมการหมู่บ้านชุดที่ 2 (พ.ศ. 2497-2526) ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน และทีมผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านชุดเดิม คือ นายхмаดเงิน หมิ่นทองวาริ, นายบุญ นวลศรี หมิ่นโพธิ์ ตามลำดับ ซึ่งโดยประวัติความเป็นมาของนายхмаดเงิน คือ การเป็นบุตรของหัวหน้า

หมอไสยศาสตร์ที่มีความรู้-ความสามารถในการประกอบพิธีกรรมของชาวเล เช่น การ สะเดาะเคราะห์ การเป็นสมาชิกในกลุ่มตระกูลเก่าแก่ของชุมชนบนเกาะ และการถูกเกณฑ์ ทหารในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้น ประกอบกับมีบุคลิกที่ประนีประนอม ทำให้ได้รับการ ยอมรับจากชาวบ้าน แต่ด้วยเหตุที่ นายหมาดเงิน ได้แต่งงาน และไปจับจองที่ดินบนเกาะบาง ค้างคาว จึงทำให้นายบุญ นวลศรี ซึ่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและผู้นำทางศาสนา ทำหน้าที่ดูแล ทุกข์สุขของชาวบ้านบนเกาะแหลมมะขามแทน จวบจนกระทั่งทางราชการได้อนุมัติให้บ้าน บางค้างคาวและบ้านแหลมมะขามแบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่ คือ หมู่ 4 และหมู่ 5 ตาม ลำดับ ในปี พ.ศ. 2526 ทำให้บ้านแหลมมะขามต้องทำการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ขึ้น

คณะกรรมการหมู่บ้านชุดที่ 3 (พ.ศ. 2526-2529) มีนายดำ เหล็กเกิดผล เป็นผู้ ใหญ่บ้าน โดยมี นายบุญ นวลศรี และนายสมหมาย หมาดทิง เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

สำหรับประเด็นที่น่าสนใจคือ การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านในปี พ.ศ. 2526 เป็นช่วงที่มี ผู้ลงสมัครแข่งขันได้แก่ นายประมวล หมิ่นโพธิ์ อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และนายยะแหม หมาด ทิง ซึ่งเป็นสมาชิกในตระกูลเก่าแก่ของชุมชนและมีความสัมพันธ์กับกลุ่มทุนและข้าราชการใน ท้องถิ่น แต่ผลที่สุดนายดำ เหล็กเกิดผล ซึ่งได้รับการทาบทามจากนายบุญ นวลศรี ก็ได้รับการ เลือกตั้ง เพราะ 1) ได้รับเสียงสนับสนุนจากสายของนายบุญ ประเด็นนี้มีความสำคัญ มาก และมีอิทธิพลไปจนถึงช่วงของการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านใน พ.ศ. 2529 ด้วย) 2) คุณสมบัติ ส่วนตัวของนายดำ คือ การเป็นผู้มีความรู้ทางศาสนา, มีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่นอก ชุมชนทำให้มีความรู้กว้างขวาง และการเป็นคนพูดจริงทำจริง 3) มีชาวบ้านบางส่วนที่ไม่นิยม ในตระกูลหมาดทิง เพราะเป็นตระกูลใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กับนายทุนท้องถิ่นและกลุ่มข้าราชการ ตลอดจนกลุ่มใจร ทำให้สมาชิกในกลุ่มตระกูลมีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่ชอบฟัง ความคิดเห็นของผู้อื่น จึงไม่ได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้าน แม้ว่าการมีความสัมพันธ์กับกลุ่ม บุคคลภายนอกจะเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยต่อการให้ความคุ้มครองแก่เพื่อนบ้านได้ในบางโอกาส ก็ตาม

จากวิวัฒนาการของคณะกรรมการหมู่บ้านที่แสดงให้เห็นอย่างมีนัยสำคัญว่า เป็น หน่วยการปกครองที่ประกอบด้วยผู้นำตามธรรมชาติ แม้ในบริบทของชุมชนที่มีการก่อตัวของผู้นำที่หลากหลายและได้รับการเสริมหนุนจากนายทุนท้องถิ่นเมื่อปี พ.ศ. 2526 ซึ่งจบลง

ด้วยการได้รับชัยชนะของนายดำ เหล็กเกิดผล โดยการสนับสนุนของนายบุญ นวลศรี ทำให้เห็นภาพการดำรงอยู่ขององค์กรชุมชนท่ามกลางโครงสร้างความสัมพันธ์อย่างเป็นเครือข่ายระหว่างนายทุนท้องถิ่น ข้าราชการประจำและผู้นำชาวบ้านที่อยู่นอกองค์กรที่เป็นทางการ ตลอดจนความไม่สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการทำประมงชายฝั่งและปัญหาความยากจนของคณะกรรมการหมู่บ้านได้อย่างเป็นรูปธรรม

อนึ่ง ในการพิจารณาวิวัฒนาการของคณะกรรมการหมู่บ้าน ยังแสดงให้เห็นอย่างมีนัยสำคัญว่าผู้ที่มีบทบาทในองค์การปกครองและได้รับการเคารพเชื้อพ้องจากชาวบ้านมาอย่างต่อเนื่องคือ นายบุญ นวลศรี ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้นำทางศาสนา (โต๊ะอิหม่าม) และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน โดยชาวบ้านต่างเล่าถึงบทบาทของนายบุญว่า เป็นคนใจเย็นมีความสามารถในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง ทำให้ชาวบ้านต่างให้การยอมรับ เวลามีปัญหาอะไรก็ไปหานายบุญ ซึ่งคำบอกเล่าเหล่านี้ล้วนแฝงนัยที่บ่งชี้ถึงลักษณะการเป็นผู้นำของนายบุญว่า เป็นผู้ที่ชาวบ้านสามารถใกล้ชิดสนิทสนม และไม่มียศของอำนาจบังคับ (power) แต่อย่างใด โดยในพร้อมกันนั้นยังได้ทราบเหตุผลของการไม่ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านของนายบุญด้วยว่า เป็นเพราะความพึงพอใจในตำแหน่งผู้นำทางศาสนา ประกอบกับการไม่รู้หนังสือไทยเป็นสำคัญ

จึงกล่าวได้ว่า การดำรงอยู่ของชุมชนบ้านแหลมมะขาม ท่ามกลางการแทรกแซงของกลุ่มทุนท้องถิ่นทั้งที่อยู่ในรูปของกิจการหลุมถ่านและแปปลา ได้ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนทั้งในส่วนที่เป็นวิถีการผลิตและโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชน โดยมีผู้เปลี่ยนอาชีพมาสู่การทำประมงชายฝั่งมากขึ้น ซึ่งในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดพันธุการเชิงโครงสร้างระหว่างนายทุนท้องถิ่นกับชาวบ้านในลักษณะของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ โดยรูปแบบความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมของชุมชนคือ ระบบเครือญาติ ศาสนา และการพึ่งพาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นยังคงดำรงอยู่ เพราะเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของชุมชนที่ไม่ได้รับการเหลียวแลจากรัฐ ทั้งในส่วนที่เป็นการให้ความคุ้มครองและด้านพัฒนา

2. บ้านบางค่างคาว เป็นชุมชนมุสลิมที่มีประวัติศาสตร์ของการดำรงอยู่ร่วมร้อยปีมาแล้ว โดยมีการเล่ากันว่าด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนแห่งนี้ในอดีตเป็นป่ารกทึบ มีทั้งส่วนที่เป็นป่าบก และป่าชายเลน จึงเหมาะแก่การหลบซ่อนของคนที่หนีคดีความบ้าง การเกณฑ์เข้ารับราชการทหารบ้าง และเป็นที่พักหลบซ่อนโจรสลัดบ้าง เป็นต้น จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวบ้านที่ทำมาหากินอยู่บนเกาะแห่งนี้ จึงได้อพยพหนีสงครามจะเหลืออยู่ก็เพียงชาวไทยมุสลิมจำนวน 4 ครัวเรือน และเมื่อมีนายทุนชาวจีนเข้ามาตั้งโรงงานเผาถ่านในพื้นที่ใกล้เคียง (แต่ไม่ใช่บนเกาะแห่งนี้) เช่น แถวบ้านแหลมมะขาม แถบคลองยาง ท่าเรือต้นม่วงและบ้านหัวหิน (จังหวัดกระบี่) จึงเริ่มมีผู้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อทำงานรับจ้างหลุมถ่านมากขึ้นโดยส่วนใหญ่อพยพมาจากชุมชนใกล้เคียง เช่น บ้านแหลมไทร บ้านทุ่งทอง บ้านแหลมมะขาม บ้านทุ่งขี้เหล็ก และจากจังหวัดกระบี่ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2510 จึงมีผู้อพยพเข้ามาอยู่เพิ่มมากขึ้น

การเป็นเกาะที่มีพื้นที่กว้างขวาง (ประมาณ 5,000 ไร่) ทำให้การตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านมีลักษณะแยกเป็นกลุ่มตระกูลกระจายอยู่ตามท่าเรือต่างๆ ของหมู่บ้านสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. บ้านหัวนอน หรือที่ชาวบ้านเรียกเป็นการทั่วไปว่า “ท่าหัวนอน” ตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะ มีตระกูลที่เป็นเครือญาติขนาดใหญ่คือ “หมื่นทองวารี” และตระกูลย่อย ๆ คือ “หมาดทิง” ทั้งสองตระกูลอพยพมาจากบ้านแหลมไทร ปัจจุบันท่าเรือแห่งนี้ถูกใช้เป็นท่าเรือประจำหมู่บ้านเพราะชาวบ้านใช้เดินทางติดต่อกับชุมชนบนฝั่ง

2. บ้านกลาง ตั้งอยู่ตอนกลางของหมู่บ้านและมีท่าเรืออยู่ 2 แห่งคือ “ท่าโต๊ะแน” และ “ท่าสมัน” มีกลุ่มตระกูลที่อพยพมาจากจังหวัดกระบี่และเป็นเครือญาติขนาดใหญ่ของชุมชนคือ “ศรีชาย” และ “อำหมัด” โดยบรรพบุรุษของกลุ่มตระกูลแรกถือการทำเกษตร เช่น ทำนา ปลูกยางพารา และเลี้ยงสัตว์ เป็นหลัก ส่วนตระกูลหลังเป็นพวกเร่ร่อนรับจ้างมาจากจังหวัดกระบี่ และถือการรับจ้างตัดไม้เป็นอาชีพหลักมาจนทุกวันนี้

3. ในบ้าน เป็นบริเวณที่มีอาณาเขตใหญ่ที่สุดในหมู่บ้าน มีท่าเรืออยู่ทางทิศ ตะวันออกคือ “ท่าบ้าน” ประกอบด้วยคนหลายตระกูล แต่ที่เป็นตระกูลใหญ่ที่สุดในอดีตคือ “ทิพย์ทอง” ซึ่งอพยพมาจากบ้านทุ่งขี้เหล็ก

4. บ้านไสใน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะ และมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดกระบี่ มีท่าเรือเรียก “ท่าไสใน” ตระกูลที่ใหญ่ที่สุดในบริเวณนี้คือ “หมื่นทอง” โดย อพยพมาจากบ้านหาดปากเมง ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา (เป็นชุมชนชายฝั่งที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ ของชุมชนแห่งนี้) เป็นตระกูลที่มีความชำนาญด้านการทำประมง

การเป็นชุมชนที่เกิดจากการอพยพเข้ามาของกลุ่มตระกูลที่หลากหลาย และมีการตั้ง บ้านเรือนในลักษณะที่กระจายอยู่ตามท่าเรือต่าง ๆ ดังกล่าว ทำให้การติดต่อสัมพันธ์ภายในชุมชนมีน้อย หรือมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ อันส่งผลให้ความสัมพันธ์ทางสังคมมีลักษณะ จำกัดตัวอยู่ในกลุ่มเครือญาติ และมีการขยายขอบเขตของความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ ต่าง ๆ ด้วยการแต่งงาน ในด้านวิถีการผลิตของชุมชนนั้น กล่าวได้ว่ามีลักษณะผสม ระหว่างอาชีพด้านการเกษตร ได้แก่ การทำนา และสวนยางพารา, การรับจ้างแรงงานเผาถ่าน และการทำประมง ซึ่งหากพิจารณาจากวิวัฒนาการของชุมชนสามารถกล่าวได้ว่า การอพยพ เข้ามาของชาวบ้านชุดแรกๆ นอกจากจะมีเหตุผลด้านการรับจ้างโรงงานเผาถ่านแล้ว ยังมี เหตุผลด้านความต้องการในการจับจองที่ทำกิน ตลอดจนมีการใช้พื้นที่บนเกาะเพื่อการทำนา และทำสวนยางพาราพื้นบ้าน ตามที่ได้มีการบันทึกไว้ความว่า

...เมื่อมีชาวจีนเข้ามาตั้งโรงงานเผาถ่านในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น แหลมมะขามการอพยพ เข้ามาเป็นแรงงาน เป็นให้พ่อค้าคนจีนก็เกิดขึ้น ขณะเดียวกันนายทุนจีนก็ขยายผล ประโยชน์ของตัวเองด้วยการเข้าจับจองที่ทำกิน ในบริเวณเกาะมากขึ้น...ได้ว่าจ้างให้ ชาวบ้านที่เป็นลูกจ้างขึ้นถางป่าที่บ้านบางค่างควาเพื่อทำการปลูกยางพารา ครั้งนี้เองที่ ชาวบ้านแถบนี้เริ่มเห็นความสำคัญของที่ดินทำกิน การอพยพสู่บางค่างควาครั้งใหม่ (จึง)เกิดขึ้นเมื่อ 30 กว่าปีที่ผ่านมา

(วิรัตน์ วัฒนกิจ, ไม่ระบุปีพิมพ์)

ดังนั้น ชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้จึงมีอาชีพที่หลากหลาย แม้ว่าจะให้ความสำคัญกับอาชีพรับจ้างโรงงานเผาถ่านเป็นด้านหลัก แต่ในขณะเดียวกันก็มีการทำประมงในบริเวณคลองน้ำเค็มรอบหมู่บ้าน เพื่อการบริโภค โดยใช้เครื่องมือที่ชาวบ้านสามารถประกอบขึ้นเองเช่น เบ็ด, ไซ, แห, แร้วตักปูดำ เป็นต้น จนกระทั่งเกิดการขยายตัวด้านการทำประมง และมีนายทุนชาวจีนเข้ามาตั้งแพเพื่อรับซื้อสัตว์น้ำขึ้นที่บ้านแหลมมะขาม (พ.ศ.2512) ทำให้ชาวบ้านมีการพัฒนาเครื่องมือจับสัตว์น้ำ โดยช่วงแรกมีการใช้เรือที่ไม่มีเครื่องยนต์ และเครื่องมือง่าย ๆ เช่น เบ็ด, แห, อวนล้อม และการไล่กุ้ง(คือการใช้ตะเกียงส่องเมื่อแสงตกกระทบตากุ้ง ชาวประมงจะใช้เหล็กปลายแหลมพุ่งแทง) เป็นต้น ต่อมาจึงมีชาวบ้านบางส่วนเริ่มใช้เรือประกอบเครื่องยนต์ขนาดใหญ่กว่าเดิม (คือมีความยาวประมาณ 8-12เมตร) (วัชระ ทิพย์ทอง, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2537) และการนำเครื่องมือประเภทอวนรุนมาใช้

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงมีวิถีการผลิตแบบผสมระหว่างการรับจ้างหลุมถ่านและการทำประมงพื้นบ้านในเขตคลองเพื่อการบริโภค ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะปัญหาความยากจน และในอีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะความคุ้นเคยกับการดำรงชีวิตแบบเรียบง่ายท่ามกลางทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ดังที่ผู้อาวุโสในชุมชนแห่งนี้ได้วิเคราะห์ให้ฟัง ความว่า

...คนที่นี้ไม่รู้จักคิด ไม่เคยคิด...การทำงานหลุมถ่านเหมือนปวดหาย พอไม่มีเงินก็ลุกไปบอกเจ้าของโรงถ่านว่าพุงนี้จะมาทำงานให้ เขาก็จะจ่ายเบี่ยเรามาเดี่ยวนั้น ...ชีวิตคนโรงถ่านจึงไม่ต้องคิดอะไรมาก...พอเปลี่ยนจากหลุมถ่านก็มาจมนู จมปลาบ้าง แต่ก็ไม่ได้คิดอะไร เขาไม่เคยคิด...คนทำงานโรงถ่านรู้ทุกขั้นตอนของการทำงานของโรงถ่าน แต่เขาก็ไม่สามารถตั้งโรงถ่านได้ เขาไม่เคยคิดว่าทำไม...

(ทำเส็น ทิพย์ทอง, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2538)

นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีการประกอบอาชีพที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการขมิย รั้งกนางแอ่นจากเขตสัมปทาน บริเวณจังหวัดกระบี่, พังงา และภูเก็ต ซึ่งเป็นอาชีพที่เสี่ยงอันตรายแต่ก็มีชาวบ้านบางส่วน (ประมาณ 15-20 คน) ยึดเป็นอาชีพหลัก ทั้งนี้เพราะเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้สูง กล่าวคือ ทำงานเพียง 2 วัน (โดยประมาณ) แต่ได้ค่าตอบแทนถึง 10,000-25,000 บาทต่อคน

ปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ มีการเปลี่ยนอาชีพไปสู่การปลูกยางพารา (ยางพันธ์) มากขึ้น เพราะประสบปัญหาด้านการขาดแคลนทรัพยากรชายฝั่ง ทั้งในส่วนที่เป็นป่าชายเลน และปริมาณสัตว์น้ำในคลองน้ำเค็ม (ชาวบ้านส่วนใหญ่ยากจน ทำให้มีการใช้เรือที่มีเครื่องยนต์ขนาดเล็กหรือเรือแจวเป็นส่วนใหญ่) ประกอบกับได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลในรูปของทุนสงเคราะห์จากกองทุนยางพารา แต่ก็ยังเป็นเพียงสวนยางขนาดเล็กที่ให้ผลผลิตต่อวันประมาณ 5-15 ฝืน, มีการทำอวนรุน, มีการเลี้ยงปลาในกระชัง และทำประมงพื้นบ้าน ที่สำคัญ ได้แก่ การตกปูดำ และการจมนไชปลาเก่า โดยมีชาวบ้านในชุมชนทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางคอยรับซื้อจากชาวบ้านเพื่อส่งไปขายยังพ่อค้าในตลาดอีกทอดหนึ่ง

สำหรับโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของชุมชนแห่งนี้กล่าวได้ว่ามีลักษณะของการพึ่งพากันนอก, มีการพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่มของเครือญาติ และให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ทั้งนี้เพราะบนวิถีการผลิตของชุมชนในลักษณะดังที่กล่าวไปประกอบด้วยชาวบ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับที่ไม่แตกต่างกันมากนัก, ไม่มีการตั้งกิจการหลุมถ่าน-ร้านค้า และแพปลาของชาวจีนภายในเกาะแห่งนี้ และแม้ว่าจะมีร้านค้าที่มีการนำระบบการซื้อซื้อสินค้าเข้ามาใช้ภายในหมู่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ.2510 แต่กระบวนการดังกล่าวล้วนตั้งอยู่บนฐานของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางการค้าเป็นหลัก กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ไม่มีมิติของความแตกต่างทางอำนาจอย่างเด่นชัด ดังนั้น จึงเป็นเรื่องปกติที่ร้านค้าส่วนใหญ่ในชุมชนแห่งนี้ต้องล้มเลิกกิจการ เพราะสาเหตุเรื่อง “การขาดทุน” ในขณะที่ร้านที่สามารถดำรงอยู่ได้ต้องมีการกำหนดเงื่อนไขการซื้อ เช่น ให้ซื้อสินค้าได้ไม่เกิน 200 บาท หรือมีการกำหนดช่วงเวลาของการคืนเงินที่ชัดเจน (นายบุญ หมดทึง, สัมภาษณ์, 26 สิงหาคม 2537) เป็นต้น

ดังนั้น การที่หมู่บ้านมีวิถีการผลิตหลัก 2 ประการ คือ การรับจ้างโรงงานเผาถ่าน และการทำประมงพื้นบ้านได้ส่งผลให้ชาวบ้านจำเป็นต้องพึ่งพาเจ้าของกิจการหลุมถ่าน, ร้านค้า และแพปลา ที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียงโดยเฉพาะอย่างยิ่งบ้านแหลมมะขาม ตลอดจนก่อให้เกิดโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชนขึ้น ที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดคือกลไกการจัดหาและควบคุมแรงงาน กล่าวคือการมีโรงงานเผาถ่านตั้งอยู่ในชุมชนใกล้เคียงกับบ้านบางคางควาหลายแห่ง ทำให้เจ้าของโรงงานจำเป็นต้องตั้งชาวบ้านในชุมชนขึ้นเป็น “ผู้จัดการหลุมถ่าน” ทำหน้าที่จัดหาและควบคุมแรงงานตลอดจนมีฐานะเสมือนตัวแทนของโรงงานขึ้นในหมู่บ้าน

โดยนายเจ๊ะหลง หมิ่นท่ง อดีตผู้จัดการโรงงานเผาถ่านได้เล่าให้ฟังว่า “...ผู้จัดการโรงถ่านต้องใกล้ชิดกับเจ้าของมากและถ้าเราหาคนให้เขาไม่ได้ เขาก็ไล่ออก...” (สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2538) พร้อมกันนี้ได้เล่าถึงกระบวนการจัดหาแรงงานว่า ใช้วิธีการ“ชักชวน”เพื่อนบ้านเป็นหลัก โดยนายท่าเส้น ทิพย์ท่งได้กล่าวเสริมถึงคุณลักษณะของคนในชุมชนแห่งนี้ขึ้นมาว่า “...พูดเพราะ เงินดี งานก็มา...เขาไม่สนใจว่า(คุณ)เป็นอย่างไร ขอได้เบียดก็พอ...” (สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2538) การจัดหาแรงงานรับจ้าง จึงไม่ต้องอาศัยคุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านในลักษณะที่ซับซ้อนนัก

สำหรับโครงสร้างความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนฐานของการทำประมงพื้นบ้านนั้นมีลักษณะหลากหลาย โดยในประการแรกเป็นเรื่องของการกู้เงินเพื่อซื้อเครื่องมือประมงของชาวประมงพื้นบ้าน มีการกระทำใน 2 ลักษณะคือ การกู้จากเจ้าของกิจการแพปลาบ้านแหลมมะขามโดยตรง กับเป็นการกู้จากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ซึ่งมีความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าของกิจการแพปลาบ้านแหลมมะขามอีกทอดหนึ่ง ในประการที่สองคือ มีชาวบ้านบางส่วนทำประมงในลักษณะของการเป็นลูกน้องแพปลา เช่น ชาวบ้านที่ทำประมงด้วยวิธีการระเบิดปลา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่ามีผู้ทำประมงด้วยอวนรุนบางส่วนไม่ขายสินค้าให้กับแพปลาบ้านแหลมมะขาม โดยให้เหตุผลว่า แพดังกล่าวกดราคา (นายเจ๊ะหะ รัญวาสี, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2537) และในประการสุดท้าย คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับซื้อปูดำ (ซึ่งมีผู้ประกอบการอยู่ 5-6 ราย) กับชาวบ้านมีลักษณะจำกัดในกลุ่มเครือญาติ หรือลักษณะมีการตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กัน โดยผู้รับซื้อปูจะให้เหยื่อสำหรับตกปูแก่ผู้ตกปู โดยมีเงื่อนไขว่าต้องนำปูที่ตกได้มาขายส่งที่ผู้ให้เหยื่อ ซึ่งสะท้อนถึงลักษณะของการแลกเปลี่ยนและความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่จำกัดอยู่ภายใน “กลุ่ม” เป็นหลัก

ดังนั้นโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของชุมชนแห่งนี้จึงมีลักษณะเป็นกลุ่มของความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนฐานของการผลิตและความเป็นเครือญาติโดยสมาชิกภายในกลุ่มแต่ละกลุ่มต่างรู้สึกถึงความเท่าเทียมกันในด้านการเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างอำนาจภายนอก อันส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันของชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ มีลักษณะของการเชื้อพึ่งเฉพาะผู้อาวุโสและ/หรือผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับศูนย์อำนาจภายนอกของแต่ละกลุ่มตระกูล ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกลับมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ไม่มีใครพึ่งใครทุกฝ่ายต่างมีเหตุผลและไม่ยอมลงให้กัน (นายดำ เหล็กเกิดผล, สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2537)

สำหรับกลุ่มชาวบ้านที่มีความสำคัญอีกกลุ่มหนึ่งคือ “กลุ่มขโมยรั้งนกนางแอ่น” ซึ่งแม้จะมีสมาชิกอยู่ไม่มากนัก(ประมาณ 15-20 คน) แต่ด้วยเงื่อนไขความเสี่ยงของการประกอบอาชีพและความจำเป็นในการขายสินค้า ทำให้บุคคลกลุ่มนี้จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์อันดีกับโครงสร้างอำนาจภายนอก เช่นเดียวกับกลุ่มขโมยรั้งนกนางแอ่นที่แหลมมะขามและมักพบเสมอว่าบุคคลในกลุ่มเหล่านี้ มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มที่เล่นการพนัน และหรือกลุ่มที่ติดยาเสพติด ตลอดจนเป็นกลุ่มที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่คบหาสมาคมด้วย

ในด้านโครงสร้างทางการปกครองที่เป็นทางการของหมู่บ้านแห่งนี้นั้น กล่าวได้ว่าเริ่มมีขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ.2526 ทั้งนี้เพราะเพิ่งมีการแยกหมู่บ้านออกจากบ้านแหลมมะขาม โดยมี นายหมาดเงิน หมื่นทองวารี ทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่บ้านท่านแรกจนกระทั่งปี พ.ศ.2529 ซึ่งเกษียณอายุและได้ทำการเลือกตั้งขึ้นใหม่ ปรากฏว่านายอุสน หมื่นทอง ได้รับการเลือกตั้งและทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านระหว่างปี พ.ศ.2529-2532จึงมีการเลือกตั้งขึ้นใหม่ โดยผู้ที่ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านท่านที่สามของหมู่บ้านแห่งนี้คือ นายตะเล็ม รัญวาสี และได้ดำรงตำแหน่งมาถึงปัจจุบัน

ประเด็นที่น่าสนใจคือในกระบวนการของการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านทั้ง 2 ครั้ง ได้แสดงให้เห็นอย่างมีนัยสำคัญถึงลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชน ตลอดจนโลกทรรศน์และหรือกระบวนการทางความคิดของชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ กล่าวคือ ในช่วงของการเลือกตั้งครั้งแรกเป็นการแข่งขันระหว่าง “นายอุสน หมื่นทอง”, “นายตะเล็ม รัญวาสี” และ “นายเสนอ ชูเสียงแจ้ว” ซึ่งผลปรากฏว่า นายอุสน หมื่นทองได้รับการเลือกตั้ง และได้เล่าถึงสาเหตุของการลงสมัครและการได้รับเลือกในช่วงนั้นว่า “...ลงสมัครเพราะเพื่อน ๆ ขอร้อง คิดว่าผมเหมาะสมที่สุด ตอนนั้นสุดำ (นายดำ เหล็กเกิดผล)สนับสนุน... เมื่อถูกถามถึงสาเหตุที่ได้รับการเลือกตั้งนายอุสนตอบว่า “ในด้านสังคมคือ อยู่ได้ทุกสังคม...ทำงานใช้ได้ ตอนนั้นค้าขายเป็นพ่อค้าในหมู่บ้านจึงมีลูกค้านักค้า...เพื่อน ๆ ช่วยหาเสียงให้” (นายอุสนหมื่นทอง, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2537) อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากประวัติและสถานภาพของนายอุสน ซึ่งได้แก่การเป็นบุตรของนายเจ๊ะหลง หมื่นทอง ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการหลุมถ่าน, เป็นหลานของตระกูลศรีชาย และเป็นลูกเขยของตระกูลทิพย์ทอง ซึ่งเป็นตระกูลที่ใหญ่และมีความเก่าแก่ตลอดจนมีการประกอบอาชีพค้าขาย เป็นต้น ล้วนเป็นสิ่งที่เสริมในเหตุผลที่ด้านความสามารถในการอยู่ได้กับทุกกลุ่มในสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือสถานภาพของนายอุสน หมื่นทองมี

ลักษณะเป็นตัวแทน ที่เกิดจากความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ ภายในสังคม และในขณะเดียวกันก็ เป็นตัวแทนของผลประโยชน์ที่ชาวบ้านคาดว่าจะได้รับ ทั้งในสวนที่เป็นเรื่องทางเศรษฐกิจเพราะ เป็นเจ้าของร้านค้า และเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะมีความสัมพันธ์กับใคร สร้างอำนาจท้องถิ่น (กำนัน ตำบลเขาไม้แก้ว) ด้วย

สำหรับการเลือกตั้งครั้งที่สองนั้นเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2532 และมีโครงสร้างอำนาจภายนอก และหรืออิทธิพลของนายทุนเข้าไปเกี่ยวข้องในกระบวนการเลือกตั้ง โดยในช่วงนั้นมีผู้สมัครรับเลือกตั้ง 2 ท่านคือ “นายตะเส็ม รัฎฐวาสิ” ซึ่งเคยพ่ายแพ้ นายอุสนในการแข่งขันสมัยแรกและมีบทบาทในการสร้างเงื่อนไขความขัดแย้งภายในชุมชน ในช่วงที่นายอุสนทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านมา โดยตลอด นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าของกิจการแปปลาบ้านแหลมมะขาม และมีความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าของกิจการแปปลาที่บ้านแหลมไทร กับ ผู้สมัครอีกท่านหนึ่งคือ “นายบุญชู อ่ำหมัด” ซึ่งเป็นคนที่ชาวบ้านนิยมชมชอบเพราะมีใจคอนักเลง, เป็นคนจริงจัง และมีพวกรมาก แต่ต้องพ่ายแพ้ นายตะเส็ม โดยชาวบ้านได้เล่าว่า “...ที่ผู้ใหญ่ปัจจุบันชนะเพราะมีการใช้เงิน โดยอยู่ในรูปของการจัดเลี้ยง...” (นายมานิต ภัคดียอง, สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2537)

ดังนั้นการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านทั้งสองครั้ง(เมื่อปี พ.ศ.2529 และ พ.ศ.2532) จึงเป็นการตอกย้ำถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชน ที่มีลักษณะของการแบ่งเป็น “กลุ่มของความสัมพันธ์” ตามระบบเครือญาติและการประกอบอาชีพ ตลอดจนกระบวนการทางความคิดของชาวบ้านที่แม้จะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่นิยมคนที่ทำผิดจารีตของชุมชนนั่นคือ การที่นายอุสนได้ทำการผิดลูกผิดเมียคนอื่นจนเป็นสาเหตุให้ต้องลาออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2532 ด้วย

อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่ชุมชนแห่งนี้เคยเป็นที่หลบซ่อนของโจรผู้ร้าย และมีชาวบ้านที่สนิทสนมกับบุคคลดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ผู้คนในหมู่บ้านแห่งนี้มีแนวโน้มของการเป็นชุมชนปิด เพราะกลัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเป็นสาเหตุให้ชาวบ้านต้องพึ่งพานายทุนท้องถิ่นหรือโครงสร้างอำนาจนอกระบบมาโดยตลอด ซึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ส่งผลให้ชาวบ้านส่วนใหญ่มีทัศนคติที่เกรงกลัวต่อผู้มีอิทธิพลทางการเงิน, ผู้ที่มีความสัมพันธ์

กับข้าราชการ และผู้ที่มีอำนาจมืด หรือผู้ที่มีความสัมพันธ์อันดีกับพวกมิถิชาชีพ (วัชรวิทย์ทอง, สัมภาษณ์, 23 มิถุนายน 2537)

จึงกล่าวได้ว่า ในโครงสร้างของความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่สมาชิกต่างมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่ไม่แตกต่างกันมากนัก มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ สมาชิกภายในชุมชนล้วนมีความสัมพันธ์กับกลุ่มทุนและโครงสร้างอำนาจภายนอก ตลอดจนเป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนฐานของกระบวนการทางความคิดที่ให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ส่วนตนเป็นหลักนั้น ถึงที่สุดแล้วจะมีมิติของความ“เกรงกลัว”ในอำนาจที่เหนือกว่า อันส่งผลให้เกิดสภาวะของความแตกต่างทางอำนาจภายในชุมชนขึ้น ในกรณีที่มีผู้สามารถอ้างถึงความใกล้ชิดและ/หรือการเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจที่เหนือกว่านั้นได้ เช่น กรณีของผู้จัดการหลุมถ่าน หรือการเป็นลูกน้องของแพปลา เป็นต้น

3. บ้านหัวหิน เป็นชุมชนชาวไทยพุทธ ที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของบ้านแหลมมะขาม และบ้านบางค่างควา ในอดีตชุมชนแห่งนี้ สังกัดอยู่ในหน่วยการปกครองเดียวกับบ้านไต่ะบัน (เป็นชุมชนชาวไทยมุสลิมที่มีการตั้งถิ่นฐานเมื่อประมาณ 200 ปีก่อน) และบ้านพรุจูด (เป็นชุมชนชาวไทยพุทธ) โดยชาวบ้านชุดแรกที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเมื่อประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา ได้แก่ ชาวบ้านจากชุมชนใกล้เคียง ทั้งจากจังหวัดกระบี่และจังหวัดตรังและพวกที่หนีการจับกุมของรัฐ จนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง จึงมีชาวบ้านอพยพเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้นโดยนายเพ็ง รำภา (อพยพเข้ามาเมื่อประมาณ 2485) ได้เล่าว่าในช่วงนั้น มีชาวบ้านอยู่เพียง 5 ครัวเรือน ได้แก่ ตระกูลคนเที่ยง, ทองขำดี, พูลผล, รั้ว และดำมีศรี ต่อมา เมื่อมีการตั้งโรงงานเผาถ่าน (พ.ศ.2490) จึงมีชาวบ้านอพยพเข้ามาทำงานรับจ้างโรงงานเผาถ่านมากขึ้น (สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2537) โดยในจำนวนผู้อพยพเหล่านั้น มีคณะลิเกป่า เข้าตั้งรกรากด้วย

สำหรับการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกนั้น ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อแลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตรโดยต้องอาศัยการเดินทาง เจนกระทั่งปี พ.ศ.2514 ชาวบ้านและนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงได้ช่วยกันทำถนนเชื่อมกับหมู่บ้านใกล้เคียง ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นเส้นทางลำเลียงอุปกรณ์ก่อสร้างโรงเรียนบ้านหัวหิน ซึ่งตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างบ้านหัวหินและไต่ะบัน ต่อมาในปี พ.ศ.2522 จึงมีการแยกบ้านหัวหินและไต่ะบันออกจากบ้านพรุจูดโดยมีการเลือกนายบุญรัตน์ สิทธิชัย (ลูกเขยเจ้าของโรงงานเผาถ่าน) เป็นผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งได้ให้

สัมภาษณ์ว่า “...ตอนนั้นได้รับเลือกเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่การศึกษาน้อย ต่ำกว่าคุณสมบัติที่ระบุไว้..” (นายบุญรัตน์ สิทธิชัย, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2537)

ในด้านวิวัฒนาการของวิธีการผลิตในชุมชนนั้นเริ่มจากการทำนา ทำสวนเพื่อนำผลผลิตที่ได้ (เช่น ข้าว, หนาก และพลู เป็นต้น) ไปแลกเปลี่ยนชุมชนชาวประมงที่อยู่ใกล้เคียงและเมื่อมีการตั้งโรงงานเผาถ่าน ชาวบ้านก็เริ่มใช้เวลาที่ว่างจากการทำนาไปรับจ้างฟันไม้ (แรงงานรับจ้างของโรงงานส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม) และเริ่มมีการทำประมงเพื่อการบริโภคด้วยเครื่องมือง่าย ๆ เช่น เบ็ด, ไซ, แห เป็นต้น จนกระทั่งเมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมาก็เริ่มมีการทำประมงมากขึ้น และได้มีการตั้งแพเพื่อรับซื้อปลาขึ้นในหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ.2527 ตลอดจนเริ่มมีการใช้เรือเครื่องเมื่อประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา สำหรับเครื่องมือในการทำประมงที่ใช้ได้แก่วนลอยกึ่ง, อวนปลาทรายและมีการใช้เครื่องมือประเภทอวนลากด้วย นอกจากนี้ ยังเริ่มมีการทำสวนยางพารา (ยางพันธ์) มากขึ้นด้วย

การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตของชุมชน มาสู่การทำประมงและการทำสวนยางพาราในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา ได้ส่งผลให้ลักษณะของความสัมพันธ์ภายในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาอาศัยกัน ไปสู่การดำเนินชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่มากขึ้น กล่าวคือในยุคแรกที่วิธีการผลิตของชุมชนยังคงให้ความสำคัญกับการทำนา ทำสวน การรับจ้างโรงงานเผาถ่าน และมีการทำประมงเพื่อการบริโภคนั้น ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังคงมีลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันอย่างเด่นชัด โดยในส่วนของการทำงานก็จะมีผลแลกเปลี่ยน “...สมัยก่อนเวลาจะทำนาก็จะออกปากกัน ตอนนั้นสนุกชาวบ้านยังมีความสามัคคีกัน...”(นายเพ็ง รำภา, อ่างแล้ว) สำหรับกิจการเผาถ่านก็จะมีชาวบ้านเข้ามาทำงานรับจ้างใน 2 ลักษณะคือ แรงงานรับจ้างที่อพยพเข้ามาเพื่อทำงานในโรงงานเผาถ่านโดยเฉพาะ ก็จะกินอยู่กับโรงถ่านทั้งหมด (ระบบกงสี-ผู้วิจัย) ในขณะที่ชาวบ้านดั้งเดิมซึ่งมีไร่นาเป็นของตนเอง ก็จะรับจ้างในลักษณะชั่วคราว และในความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของกิจการหลุมถ่านกับชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจาก การที่เจ้าของกิจการหลุมถ่าน ได้ยกลูกสาวของตนให้แต่งงานกับคนที่เข้ามาทำงานรับจ้างในโรงงานประการหนึ่ง ส่วนอีกประการหนึ่ง พิจารณาจากสาเหตุการอพยพเข้ามาทำงานรับจ้างของชาวบ้านบางส่วนว่า เกิดจากการชักชวนของแม่แก่โรงถ่าน ซึ่งเคยมีความสัมพันธ์ต่อกันในแบบเพื่อนฝูงมาก่อน (นายสิน อุบล, สัมภาษณ์, 1 พฤษภาคม 2537)

สำหรับความสัมพันธ์ทางสังคมในช่วงปลายทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมานั้น มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ โดยนางเฟื่อม ดวงดาว ได้วิเคราะห์ไว้อย่างน่าสนใจว่า “... (เพราะ) ทุกคนรีบทำงานเพื่อไปทำงานต่อไป เช่น พ่อบ้านออกไปกรีดยางแต่ตีสอง พอกลับมาก็วางยางไว้ให้ทำแล้วตัวเองก็ไปออกเล...” (สัมภาษณ์, 26 มิถุนายน 2537) นอกจากนี้ การเลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้านบางกลุ่มจากการประกอบอาชีพรับจ้างโรงงานเผาถ่าน ไปสู่การเปิดกิจการร้านค้า (หลังจากที่ได้แต่งงานกับลูกสาวเจ้าของโรงงานเผาถ่าน) และมีการตั้งแพเพื่อรับซื้อปลา ได้ส่งผลให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างคนรวย-คนจน และ/หรือเกิดช่องว่างในความสัมพันธ์ภายในชุมชนขึ้น แต่ด้วยเหตุที่ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของกิจการแพปลากับชาวบ้าน ยังคงมีลักษณะของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ ชาวบ้านที่ซื้อเชื้อสินค้าประเภทเครื่องมือประมงและน้ำมันจากเจ้าของแพก็จะขายปลาให้กับแพ ซึ่งได้ราคาที่ไม่ต่ำกว่าท้องตลาดมากนัก ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะหมู่บ้านแห่งนี้ อยู่ห่างจากตัวอำเภอเพียง 7 กิโลเมตร ทำให้ทราบถึงราคาในท้องตลาด นอกจากนี้ ในกรณีของการทำประมงในลักษณะของการรับจ้างคือไม่มีเรือเป็นของตนเองแต่ออกทะเลกับเพื่อนบ้าน (โดยส่วนใหญ่จะรับจ้างในกลุ่มเครือญาติ) ก็แบ่งผลประโยชน์ตามที่ได้ตกลงกันได้ โดยส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของการแบ่งเปอร์เซ็นต์ ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแห่งนี้มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่มีความแตกต่างอำนาจอย่างเด่นชัด

อย่างไรก็ตาม สภาพของความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะต่างคนต่างอยู่เริ่มปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนมากขึ้นในช่วงต้นทศวรรษที่ 2530 ทั้งนี้เพราะมีการปรับปรุงเส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านกับตัวอำเภอสิเกา เริ่มมีไฟฟ้าและมีการขายที่ดินภายในชุมชนขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ล้วนทำลายเงื่อนไข/ความจำเป็นในการติดต่อสัมพันธ์ที่ดำรงอยู่เช่นการพบปะพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในชุมชนลง เป็นต้น

ท่ามกลางสภาวะของความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนฐานของการผลิตแบบต่างคนต่างอยู่ แต่ก็มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานศพ และการรวมกลุ่มเพื่อออกไปทำบุญที่วัดในตัวอำเภอสิเกาในวันสำคัญ ๆ (ในหมู่บ้านไม่มีวัด) ซึ่งจะเกิดขึ้นนาน ๆ ครั้งแล้ว ยังมีกิจกรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการเล่น“ลิเกป่า” โดยในวันใดที่มีการจัดการละเล่นดังกล่าวไม่ว่าจะในอำเภอ หรือในชุมชนใกล้เคียง ก็เห็นความกระตือรือร้นของชาวบ้าน ในการเตรียมตัวเพื่อไปร่วมในกิจกรรม ทั้งนี้เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนแห่งนี้เคยมีอาชีพ

เล่นลิเกป่า โดยจะเร่ร่อนหากินในช่วงหน้าแล้ง (เน้นความสนุกสนาน) และถือเป็นความภาคภูมิใจของคนในหมู่บ้านแห่งนี้ เพราะเป็นอาชีพที่สังคมให้การยกย่อง และบรรพบุรุษของหมู่บ้านลิเกป่าแห่งนี้ ยังเป็นหัวหน้าคณะที่มีชื่อเสียงเพราะเป็นผู้ประยุกต์การเล่นจากเดิมต้องใช้ชายล้วนมาสู่การให้ผู้หญิงเข้ามาเล่นด้วย (สุกิจ ศิริภักดิ์, สัมภาษณ์, สิงหาคม 2537) นอกจากนี้ ผู้อาวุโสในชุมชนยังเล่าถึงการเล่นลิเกป่าในสมัยก่อนด้วยว่า “...นิยมเล่นให้พวกแขกดู เนื้อหาจะพูดถึงการเดินทางโดยเรือ...การเมืองจะแสดงโดยตัวตลก...(แต่) มีไม่มากนักส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเรื่องการขอราษฎรบังหลวงของข้าราชการเป็นหลัก”(นายเงื่อม ดวงดาว, สัมภาษณ์, 18 สิงหาคม 2537) จึงกล่าวได้ว่าการเล่น“ลิเกป่า”ยังคงเป็นตัวแทนในการเชื่อมร้อยความสัมพันธ์ภายในชุมชนได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้อาวุโสและชาวบ้านในวัยกลางคน

ด้วยเหตุของความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันภายในชุมชน ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้ มีโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจในลักษณะกระจายตามกลุ่มเครือญาติต่าง ๆ แม้ว่าในช่วงปลายของทศวรรษที่ 2520 วิวัฒนาการทางด้านการผลิตของชุมชนจะก่อให้เกิดความแตกต่างทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจ แต่ก็มิได้ส่งผลให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนมีลักษณะของการอุปถัมภ์อย่างเด่นชัด และเมื่อพิจารณา จากประเด็นเรื่องการให้การยอมรับพบว่า นอกจากจะให้การยอมรับในผู้อาวุโส (ในรูปของการให้ความเคารพเป็นหลัก) แล้ว ยังนิยมและ/หรือให้การยอมรับผู้ที่สามารถทำประโยชน์ให้กับชุมชน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ส่วนตัวของชาวบ้าน ได้แก่ นายบุญรัตน์ สิทธิชัย (ผู้ใหญ่บ้าน) แต่ในปัจจุบัน (พ.ศ.2537) ชาวบ้านไม่ให้การยอมรับเพราะผู้ใหญ่บุญรัตน์ มีการกระทำที่ส่อแว่วทุจริตในเรื่องเอกสารสิทธิที่ดินในสวนที่เป็นของชาวบ้าน, “ครูมาง” เพราะเป็นครูคนแรก และใช้ชีวิตในบ้านหัวหินตลอดระยะเวลา 9 ปี (พ.ศ. 2515-2524) และแก่นนำนักศึกษาธรรมศาสตร์ที่พาเพื่อน ๆ มาออกค่ายและได้สร้างโรงเรียนบ้านหัวหินขึ้นในปี พ.ศ.2514-2515 นอกจากนี้มีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าของกิจการหลุมถ่านที่บ้านแหลมมะขามเพราะเป็นผู้ที่เข้ามาซื้อที่ดินในหมู่บ้าน ซึ่งทำให้ชาวบ้านมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น อย่างไรก็ตาม การให้การยอมรับดังกล่าวก็มิได้ส่งผลและ/หรือกำหนดพฤติกรรมของคนในชุมชนอย่างเด่นชัด

จึงกล่าวได้ว่าโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชนบ้านหัวหิน มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมและมีความแตกต่างด้านฐานะทางเศรษฐกิจไม่มากนัก

สรุป

ท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลและทรัพยากรชายฝั่ง ตลอดจนการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนทางการค้าด้านการเกษตรกับประเทศเพื่อนบ้านมาช้านาน ได้หล่อหลอมผู้คนในชุมชนแห่งนี้มีสัญชาติญาณของการเป็นนักล่า ที่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว และพร้อมที่จะให้การยอมรับผู้ที่สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ให้ตนได้เป็นหลัก

โครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจแบบอุปถัมภ์บริเวณชุมชนชายฝั่งอ่าวสีเกา จึงได้ก่อตัวขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่าง นายทุนท้องถิ่นชาวจีนที่เข้ามาตั้งโรงงานเผาถ่าน, แพปลา และร้านค้า กับชาวบ้าน โดยนายทุนท้องถิ่นได้ให้การอุปถัมภ์แก่ชุมชนหมู่บ้านทั้งในทางเศรษฐกิจและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ตลอดจนมีการขยายบทบาทจากการเป็นผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจไปสู่การมีบทบาททางการเมือง เช่น การสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีการลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น

สำหรับลักษณะของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งในส่วนที่เป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในหมู่บ้าน และระดับของการพึ่งพานายทุนท้องถิ่นนั้น มีลักษณะแตกต่างกันตามเงื่อนไขเฉพาะของแต่ละหมู่บ้าน สรุปได้ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 : ตารางแสดงเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

	บ้านแหลมมะขาม	บ้านบางค้างคาว	บ้านหัวหิน
1. ลักษณะทาง ภูมิศาสตร์	เป็นเกาะ, ตั้งอยู่ บริเวณปากคลองแหลม มะขาม ทำให้ชาวบ้าน สามารถทำประมงได้ ทั้งในเขตคลอง และ ทะเล	เป็นเกาะ,ตั้งลึกเข้าไป ในแผ่นดิน และถูก โอบล้อมด้วยลำคลอง สายเล็กๆ จำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านเลือกทำ ประมงในคลองมาก กว่าออกทะเล	เป็นชุมชนชายฝั่งทะเล และมีบริเวณที่เป็น หาดทราย การทำประมงของชาว บ้านจึงเป็นการออก ทะเล มีคนมาเที่ยว ชายหาดอยู่เสมอ
2. การตั้งถิ่นฐาน และการขยายตัว ของชุมชน	มีการตั้งบ้านเรือนก่อน สงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ เริ่มมีผู้อพยพเข้ามา มากขึ้นในปีพ.ศ.2486	มีการตั้งบ้านเรือนก่อน สงครามโลกครั้งที่ 2 แต่เริ่มมีผู้อพยพเข้ามา มากขึ้นในปี พ.ศ.2510	มีการตั้งบ้านเรือนก่อน สงครามโลกครั้งที่ 2 แต่เริ่มมีผู้อพยพเข้ามา มากขึ้นในปี พ.ศ.2490
3. กิจการทาง เศรษฐกิจ	มีนายทุนชาวจีนเข้ามา ตั้งโรงงานเผาถ่าน -ร้าน ค้า (พ.ศ.2486) แผลปลา (พ.ศ.2512)	เป็นกิจการของคนใน ชุมชน คือ ร้านค้า	มีนายทุนท้องถิ่นเข้า มาตั้งโรงงานเผาถ่าน - ร้านค้า(พ.ศ.2490) , แผล ปลา(พ.ศ.2527)
4. วิถีการผลิต	-ทำนา,ทำสวนยางพารา และสวนผลไม้(ปัจจุบัน เลิกไปแล้ว) -รับจ้างโรงงานเผาถ่าน -การทำประมงพื้นบ้าน (เริ่มทำเพื่อการค้าในปี พ.ศ.2525)	-ทำนา,สวนยาง พาราและสวนปาล์ม -รับจ้างโรงงานเผาถ่าน - ทำประมงพื้นบ้าน (เริ่มทำเพื่อการค้าใน ปี พ.ศ. 2529)	- ทำนา, ทำสวนยาง พารา - ทำประมงพื้นบ้าน (เริ่มทำเพื่อการค้าในปี พ.ศ. 2527)
5. ลักษณะของ ชุมชน	เป็นชุมชนที่มีการติดต่อ ค้าขายกับต่าง	เป็นชุมชนปิด และพึ่งได้รับความ	เป็นชุมชนที่มีการติด ต่อกับค้าขายกับต่าง

	บ้านแหลมมะขาม	บ้านบางค้างคาว	บ้านหัวหิน
	ประเทศมาตั้งแต่ ก่อนสงครามโลก ครั้งที่ 2 แต่เพิ่งได้รับ ความสนใจจาก หน่วยงานของรัฐ เมื่อต้นทศวรรษที่ 2530	สนใจจากหน่วยงาน ของรัฐเมื่อต้น ทศวรรษที่ 2530	ประเทศนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2490 และได้รับ การพัฒนาด้านสิ่ง สาธารณูปโภคจาก หน่วยงานของรัฐมา ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2520
6. กลุ่มคน ในชุมชน	-ชาวมุสลิมที่อพยพ เข้ามาจากป็นัง ลังกาวี -นายทุนท้องถิ่นชาว จีน แรงงานอพยพ จากชุมชนและ จังหวัดใกล้เคียง	-ชาวมุสลิมที่อพยพ จากชุมชนและจังหวัด ใกล้เคียง -แรงงานอพยพจาก ชุมชนและจังหวัด ใกล้เคียง	-ชาวไทยพุทธที่อพยพ จากชุมชนใกล้เคียง -แรงงานรับจ้างโรง งานเผาถ่าน
7. ศาสนา	อิสลาม (ร้อยละ 97)	อิสลาม(ร้อยละ 100)	พุทธ (ร้อยละ 100)
8. โครงสร้าง ความสัมพันธ์	- ระบบเครือญาติ - ระบบอุปถัมภ์ - พึ่งพาโครงสร้าง - อำนาจท้องถิ่น	- ระบบเครือญาติ - พึ่งพาภายนอก (ทั้งส่วนที่เป็นกลุ่ม ทุนและโครงสร้าง อำนาจ) - ต่างคนต่างอยู่	- ระบบเครือญาติ - ต่างคนต่างอยู่ - เป็นความสัมพันธ์ที่ เท่าเทียม